

Augnskoðanir barna

1. **Á fyrstu dögum ævinnar.** Kanna rauðan reflex frá augnbotni. Athuga hvort augu virðast eðlilega sköpuð.
2. **Í ung- og smábarnavernd.** Athuga hvort barnið hafi eðlilegan augnkontakt og fylgi eftir hlutum. Athuga hvort augu séu réttstæð. Athuga rauðan reflex frá augnbotni.
3. **Við 4 ára skoðun.** Gera sjónpróf og kanna samsjón. Þurfa að sjá 0,8 (6/7,5) á hvoru auga um sig.

Á fyrstu dögum ævinnar er mikilvægt að skoða hvort eðlilegur rauður reflex sé frá augnbotni. Sjúkdómar eins og ský á augasteini þarfnast meðferðar á fyrstu vikum ævinnar til að barnið eigi möguleika á að þroska sjón. Aðrir mjög sjaldgæfir sjúkdómar, eins og t.d. *retinoblastom*, geta einnig valdið óeðlilegum rauðum reflex. Athuga þarf einnig í þessari fyrstu skoðun hvort augun virðist eðlilega sköpuð, til dæmis hvort þau virðist jafn stór, hvort hornhimnur séu tærar og speglandi og hvort sjáöldur séu kringlótt.

Á næstu vikum og mánuðum þarf að fylgjast með því hvernig sjónin þroskast. Tveggja mánaða eru flest börn farin að veita umhverfi sínu athygli og sum mun fyrr, horfa á andlit manns, svara brosi og fylgja eftir hlutum. Senda þarf börn til augnlæknis ef þau eru ekki enn farin að gefa augnsamband þegar þessum aldri er náð. Léleg augnfesta (*fixation*), óstöðugleiki á augum og augntin (*nystagmus*) eru merki um vanþroska sjón. Um tveggja til þriggja mánaða eru börn einnig farin að hafa nokkuð gott vald á augnhreyfingum en fram að því geta þau stundum virst dálítið rangeygð án þess að það þurfi að vera óeðlilegt. Rangeygð er stundum mjög áberandi og fer þá ekkert á milli mála en þegar um litlar skekkjur er að ræða getur verið erfitt að átta sig á þeim. Gott getur verið að beina litlu vasaljósi að augum í ½ - 1 m fjarlægð fjarlægð þannig að barnið horfi á ljósið. Má þá sjá hvort ljósið fellur miðlægt á báðar hornhimnur eða ljósop. Það er merki um að augu séu réttstæð. Nauðsynlegt er að senda barn til augnlæknis ef grunur er um að augu séu ekki réttstæð.

Við 4 ára aldur þarf að gera nákvæmt sjónpróf. Mikla áherslu þarf að leggja á þessa skoðun því mikilvægt er að finna þau börn í tíma sem þarfnast meðferðar til að þau eigi þess kost að þroska góða sjón. Ef eitthvað kemur í veg fyrir að barnið þroski eðlilega sjón, eins og til dæmis miklir sjónlagsgallar eða rangeygð er mikilvægt að grípa til meðferðar á þessum aldri svo ekki hljóttist af varanleg skerðing á sjón. Leggið því mikla áherslu á þetta sjónpróf og sendið öll vafaatriði til augnlæknis. Hvort auga er prófað fyrir sig og mikilvægt er að líma vel fyrir það auga sem ekki er verið að prófa, til dæmis með hvítum pappírplástri 5 cm breiðum, síður sjóræningjalepp þar sem mörg dæmi eru um að börn hafi getað horft framhjá honum.

Til eru nokkrar gerðir af sjónprófunartöflum sem notaðar eru og dálítið mismunandi skali er á þeim, til dæmis tugabrot eins og 0,65, 0,8 o.s.frv. eða almennbrot eins og 6/9, 6/7,5 o.s.frv. Við 4 ára skoðun þarf barnið að sjá 0,8 (6/7,5) á hvoru auga um sig. Ef barnið nær ekki þessari sjón eða ef munar meira en einni línu á sjón hægra og vinstra auga þarf að senda barnið til augnlæknis.

LH tafla er mjög hentug fyrir ung börn. Hún er byggð upp af fjórum mismunandi táknum: hring, ferningi, húsi og hjartalaga tákni. Fyrst þarf að fara yfir með þeim hvað þau vilja kalla tákni. Sum kalla þetta til dæmis bolta, kassa, hús og epli o.s.frv. Prófað er í 3 metra fjarlægð. Algengt er, þegar þau eiga orðið erfitt með að greina tákni, að þeim finnist þau öll líta út eins og hringir (boltar).

HVOT tafla er einnig mikið notuð en hún samanstendur af þessum fjórum bókstöfum. Flestar HVOT-töflur eru gerðar fyrir 3 metra fjarlægð en til eru töflur fyrir 4 metra. Standa ætti á töflunum fyrir hvaða fjarlægð þær eru gerðar. Mikilvægt er að prófað sé úr þeirri fjarlægð sem taflan er gerð fyrir. Prófið byggir á þörun bókstafa og situr barnið með spjald á borði eða hnjám fyrir framan sig.

HVOT sjónpróf

4 ára börn eiga að sjá 0,8 (6/7,5) með hvoru auga um sig

Ýmsar fleiri sjónprófunartöflur eru til. Aðalatriðið er að notuð sé sjónprófunartafla sem hæfir þroska barnsins og að hún sé staðsett í réttri fjarlægð.

Við 4 ára skoðun er einnig kannað hvort eðlileg **samsjón** sé til staðar. Það segir okkur hvort augun vinni saman. Ef samsjón er ekki til staðar eru verulegar líkur á að eitthvað sé að, til dæmis rangeygð eða letiauga. Hægt er að kanna samsjón á einfaldan hátt, til dæmis með **Titmus þrívíddarprófi**. Maður biður börnin að taka í vænginn á flugunni og benda á dýrin og hringina sem koma upp úr bókinni. Þau verða að hafa á sér sérstök gleraugu sem fylgja með prófinu. Annað próf, sem er mjög einfalt í notkun, er svo kallað **Lang-stereotest** en það er plata sem prófandinn heldur á og eiga börnin þá að sjá þrjár myndir sem virðast koma út úr plötunni. Þetta próf er mjög þægilegt að því leyti að ekki þarf að setja á barnið sérstök gleraugu. Senda þarf öll börn til augnlæknis sem ekki hafa eðlilega samsjón.

Guðmundur Viggósson augnlæknir og Elínborg Guðmundsdóttir augnlæknir, 2009

Síðast uppfært 2019